

KAROLINA WANDA OLSZOWSKA

UNIwersytet Jagielloński
Wydział Historyczny
E-MAIL: KAROLINAWANDA.OLSZOWSKA@GMAIL.COM

Rauf Denктаş – wieloletni przywódca Cypru Północnego na tle historii wyspy po drugiej wojnie światowej

STRESZCZENIE

Republika Północnego Cypru Tureckiego (tur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) jest państwem uznawanym jedynie przez Republikę Turcji. Lefkoşa (Nikozja) to stolica przedzielona na dwie części. Rauf Denктаş był przez 22 lata prezydentem tureckiej części Cypru. Walczył o zachowanie części terytorium dla swoich rodaków, z tego też powodu należał do grona inicjatorów budowy muru, który do dzisiaj dzieli stolicę. Postrzeganie Denктаşa przez stronę grecką i turecką było i jest bardzo rozbieżne. W celu lepszego zrozumienia historii Tureckiej Republiki Cypru Północnego warto przybliżyć sylwetkę tej ważnej postaci. W niniejszym tekście świadomie prezentuję perspektywę turecką postrzegania Raufa Denктаşa i szerzej historii tureckiego Cypru. Ten punkt widzenia jest tym cenniejszy, że polska nauka zdominowana jest przez perspektywę grecką jako bardziej europejską i bliższą.

SŁOWA KLUCZOWE

Rauf Denктаş, Cypr, Turecka Republika Cypru Północnego

Turecka Republika Cypru Północnego (tur. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) jest państwem uznawanym jedynie przez Republikę Turcji. Rauf Denктаş przez ponad dwie dekady był jej prezydentem. Przez Turków i Turków cypryjskich uważany jest za bohatera, człowieka, który mimo międzynarodowej niechęci zachował część wyspy dla jej tureckich mieszkańców. W Europie odbierany jest raczej jako człowiek, który przyczynił się do wybudowania muru i trwającego do dziś podziału wyspy. O Denктаşu w Polsce nie pisze się zbyt wiele, a był politykiem na miarę czasów.

Walczył o turecką (cypryjską) rację stanu, a jednocześnie był skłonny do rozmów i kompromisów. W swojej pracy chciałabym scharakteryzować Raufa Denktaşa nie tylko jako bojownika o tureckość Cypru, ale również jako osobę skłonną do rozmów i szukania rozwiązań. Warto się zastanowić, czy nie był on stroną bardziej otwartą na zjednoczenie wyspy niż większość grecka.

Warto również na wstępie zauważyć, że w języku tureckim administracja czy ludność Cypru Południowego nazywana jest *Rum*. Jest to określenie używane w stosunku do ludności tureckiej pochodzenia greckiego, a nie do Greków mieszkających w Grecji (tutaj użyto by słowa *Yunan*). Pokazuje to doskonale, kim dla Turków są mieszkańcy Cypru, i pomaga zrozumieć ich postrzeganie tego zagadnienia. Rauf Denktaş w jednej ze swoich książek, traktującej o relacjach grecko-tureckich, rozróżnia rzeczownik *Rum* od *Yunan*, Turcy są zaś po prostu *Türk* bez względu na to, czy są z Turcji, czy z Północnego Cypru¹.

Krótki historii Cypru do uzyskania przezzeń niepodległości

Wyspa Cypr jeszcze w starożytności zamieszkała była przez Greków. Według legendy tutaj, w pobliżu Pafos, miała wyłonić się z piany morskiej grecka bogini Afrodyta². Od początku I wieku n.e. nastąpiła chrystianizacja Cypru. Do Salaminy z misją apostołską przybyli św. Paweł i św. Barnaba³. Po 396 roku wyspa przypadła wschodniej części Imperium Rzymskiego. Kilkukrotnie była najeżdżana i zajmowana przez Arabów, ostatecznie powróciła pod władanie Bizancjum w 965 roku⁴. W 1191 roku, w toku wypraw krzyżowych, król angielski Ryszard I Lwie Serce opanował wyspę, którą następnie sprzedał templariuszom, zaś ci odsprzedali ją Gwidonowi de Lusignan, byłemu królowi Jerozolimy⁵. Katarzyna Cornaro, ostatnia królowa z dynastii Lusignanów, abdykowała i w 1488 roku oddała wyspę Wenecji w zamian za inne posiadłości⁶. W 1570 roku wyspa została zdobyta przez wojska osmańskie⁷.

Podczas wojny o niepodległość Grecji administracja turecka obawiała się wybuchu powstania także na wyspie. W lipcu 1821 roku osmański gubernator wyspy Mehmed Küçük aresztował arcybiskupa Kiprianosa oraz trzech innych biskupów. Stracono ich pod zarzutem rebelii przeciwko sułtanowi⁸. W latach 1823–1826 Grecy przysyłali flotę w celu zdobycia wyspy, jednak te starania

¹ R. Denktaş, *Rum-Yunan ikilisi: İstenmeyen Cumhuriyet'ten Nereye*, Lefkoşa 1996, s. 7.

² B. Nitecka-Jagiełło, *Cypr. Anatomia konfliktu*, Warszawa 1975, s. 10.

³ G. Uggeri, *Turcja śladami św. Pawła. Przewodnik*, Kielce 2015, s. 84.

⁴ J. Bonarek, T. Czekalski, S. Sprawski, S. Turlej, *Historia Grecji*, Kraków 2005, s. 298.

⁵ A. Adamczyk, *Cypr. Dzieje polityczne*, Warszawa 2002, s. 24–25.

⁶ M. Dubin, *Cypr*, Bielsko-Biała 2000, s. 386–387.

⁷ S. J. Shaw, *Historia Imperium Osmańskiego i Republiki Tureckiej 1280–1808*, Warszawa 2012, s. 278.

⁸ A. Adamczyk, op. cit., s. 30.

zakończyły się niepowodzeniem. W 1828 roku pierwszy prezydent niepodległej Grecji, Ioannis Kapodistrias, ogłosił ideę *enosis*, czyli przyłączenia do Grecji wszystkich ziem zamieszkałych przez Greków, wezwał również do wzniesienia licznych powstań⁹.

Druga połowa XIX wieku to czas, kiedy wzrosło zainteresowanie mocarstw europejskich Cyprzem z powodu strategicznego położenia wyspy względem Bliższego Wschodu i Kanału Sueskiego. Po przegranej przez Turków wojnie z Rosją (1877–1878) Imperium Osmańskie było osłabione. Ten fakt wykorzystała Wielka Brytania, narzucając 4 czerwca 1878 roku konwencję cypryjską, na mocy której zyskała prawo do okupacji i administrowania wyspy¹⁰. Była to cena, jaką Stambuł musiał zapłacić Londynowi w zamian za wsparcie na arenie międzynarodowej przeciwko carowi. Gdy w okresie I wojny światowej Turcja przystąpiła do obozu państw centralnych, Wielka Brytania, należąca do przeciwnego obozu, ogłosiła aneksję Cypru¹¹. Zostało to potwierdzone w punkcie 16 traktatu z Lozanny (24 lipca 1923 roku), który stanowił, iż Turcja zrzeka się roszczeń terytorialnych do obszarów leżących poza jej granicami ustalonymi w dokumencie¹². Dwa lata później (1 maja 1925 roku), Cypr stał się formalnie kolonią brytyjską na mocy królewskiego dekretu, został tam również ustanowiony gubernator¹³. Niezadowolone z okupacji brytyjskiej doprowadziło do wybuchu greckiego powstania na wyspie w 1931 roku, które zostało krwawo stłumione.

W latach międzywojennych Wielka Brytania była zainteresowana wybudowaniem baz wojskowych na Cyprze. Duff Cooper, brytyjski minister wojny, wraz z ministrem lotnictwa sir Viscountem Swintonem 23 czerwca 1936 roku przedstawili projekt przebudowania Cypru na bazę dla wojsk lądowych, marynarki wojennej oraz RAF-u¹⁴. Elementem polityki brytyjskiej w tym rejonie było również utworzenie w 1946 roku obozów internowania dla nielegalnych żydowskich uchodźców¹⁵.

Po zakończeniu II wojny światowej Grecy głosili ideę *enosis*. Demonstracje w okresie świąt niejednokrotnie przekształcały się w walki uliczne Greków z brytyjską policją. Turcja zainteresowana była natomiast utrzymaniem pozycji Wielkiej Brytanii w tym regionie świata jako przeciwwagi dla dążeń moskiewskich. Ankara starała się utrzymać *status quo* na Cyprze.

⁹ W. Mallinson, *Cyprus: A Modern History*, New York 2005, s. 10.

¹⁰ C. Orr, *Cyprus under British Rule*, London 1972, s. 35.

¹¹ T. Wituch, *Tureckie przemiany. Dzieje Turcji 1878–1923*, Warszawa 1980, s. 221.

¹² *Treaty of Peace with Turkey, and Other Instruments Signed at Lausanne on July 24, 1923: Together with Agreements between Greece and Turkey Signed on January 30, 1923, and Subsidiary Documents Forming Part of the Turkish Peace Settlement*, London 1923., s. 20.

¹³ W. Mallinson, op. cit., s. 11.

¹⁴ A. Adamczyk, op. cit., s. 88.

¹⁵ Zob. A. Patek, *Brytyjskie obozy na Cyprze dla deportowanych imigrantów żydowskich (1946–1949)*, „Portolana. Studia Mediterranea”, red. D. Quirini-Popławska, Kraków 2004, t. 1.

Znaczenie wyspy znacznie wzrosło, gdy Wielka Brytania utraciła mandat w Palestynie 15 maja 1948 roku¹⁶. Grecy cypryjscy, zdając sobie sprawę ze zmniejszenia się ich szans na przejęcie kontroli nad wyspą, zorganizowali demonstracje w większych miastach. W odpowiedzi na to Turcy cypryjscy zgromadzeni w Partii Ludowo-Narodowej Turków Cypryjskich (Kıbrıs Millî Türk Halk Partii)¹⁷ wezwali Londyn oraz Ankarę do reakcji. Prezydent Turcji İsmet İnönü¹⁸ zapewnił, że losy Cypru są ważne dla strony tureckiej. Coraz częściej w prasie pojawiały się artykuły mówiące o tureckiej przynależności wyspy¹⁹. Ze strony Greków cypryjskich największym orędownikiem *enosis* był Cypryjski Kościół Prawosławny, zaś biskup Makarios III zaproponował przeprowadzenie na Cyprze referendum w sprawie przyszłości wyspy. Dążenia Greków do przyłączenia Cypru do Grecji stawały się coraz silniejsze. Ostatecznie przy poparciu Kościoła prawosławnego w styczniu 1950 roku na wyspie zostało przeprowadzone referendum. Wzięła w nim udział jedynie ludność grecka, która w 95,7% opowiedziała się za przyłączeniem Cypru do Grecji²⁰. Wyniki nie zostały uznane przez stronę brytyjską. Grecy postanowili zatem podjąć walkę zbrojną. W 1955 roku powstała organizacja EOKA (Narodowa Organizacja Cypryjskich Bojowników), która prowadziła akcje terrorystyczne i sabotażowe²¹. Do pierwszego zamachu bombowego doszło 1 kwietnia 1955 roku²². Brytyjczycy starali się uspokoić sytuację, zwołując 29 sierpnia 1955 roku konferencję w sprawie Cypru w Londynie. Rokowania zakończyły się fiaskiem i uwydatniły jedynie różnice w dążeniach zainteresowanych stron. Stosunki grecko-tureckie stały się bardzo napięte także w wyniku wydarzeń rozgrywających się poza wyspą. Plotka

¹⁶ *Najnowsza historia świata 1945–1995*, t. 1, red. A. Patek, J. Rydel, J. J. Węc, Kraków 1997, s. 162.

¹⁷ Tłumaczenie własne z języka tureckiego.

¹⁸ Mustafa İsmet İnönü (1884–1973) – turecki generał, polityk, premier, a następnie prezydent Turcji. Prywatnie przyjaciel Mustafy Kemala oraz jedna z najbliższych osób w jego otoczeniu. Rządził krajem w latach 1938–1950, stał również na czele Republikańskiej Partii Ludowej (Cumhuriyet Halk Partisi). W czasie wojny grecko-tureckiej 1919–1922 dowodził podczas dwóch zwycięskich bitew pod İnönü, stąd właśnie wzięło się jego późniejsze nazwisko. Zob. Ş. S. Aydemir, *İkinci Adam*, İstanbul 2011.

¹⁹ W gazecie „Hürriyet” pierwszy artykuł o Cyprze ukazał się 13 sierpnia 1948 roku. Zatytułowany był *Kıbrıs Ne Alemede? (Co z Cyprem?)*. Zob. *Sedat Simavi ve Hürriyet’in Kıbrıs’a büyük katkısı!*, [online] <http://www.medyafaresi.com/haber/hangi-diziler-nerede-cekiliyor-iste-dizilerin-acik-adresleri/39288> [dostęp: 12.11.2017].

²⁰ B. Nitecka-Jagiełło, op. cit., s. 31.

²¹ Turcy i Brytyjczycy uważają EOKA za organizację terrorystyczną. Zob. *Memorial Planned for British Armed Forces Killed in Cyprus Campaign*, [online] <https://www.raf.mod.uk/news/archive.cfm?storyid=32D6ADED-1143-EC82-2EC9C7018A67485C> [dostęp: 24.11.2017].

²² Początkowo ofiarami zamachów padali głównie podejrzewani o nielojalność Grecy zamieszkujący Cypr, później terror był coraz częściej wymierzony w żołnierzy brytyjskich albo Turków mieszkających na Cyprze.

mówiąca o tym, że w Salonikach, w domu, w którym niegdyś zamieszkiwał Mustafa Kemal (w tym czasie mieściła się tam siedziba Konsulatu Turcji), została podłożona bomba, wystarczyła, aby w Stambule doszło do pogromu ludności greckiej (6 września 1955 roku)²³. Na Cyprze pierwsze walki między tureckimi i greckimi mieszkańcami rozpoczęły się w 1957 roku²⁴. Późniejsze zaognienie sytuacji przyczyniło się do rozszerzenia ataków EOKA na brytyjskich cywilów, co skutkowało surowszym traktowaniem greckich Cypryjczyków. Podczas rozmów grecko-tureckich w Zurychu udało się wypracować porozumienie: Brytyjczycy za cenę pozostawienia swoich baz wojskowych zobowiązali się do przyznania niepodległości wyspie, prezydentem miał być cypryjski Grek, a wiceprezydentem cypryjski Turek. Stanowiska w rządzie i urzędach miały być dzielone w proporcji 7:3 odpowiednio dla Greków i Turków, w kraju mogły również stacjonować wojska tych państw²⁵. Porozumienie w tej sprawie zostało podpisane 19 lutego 1959 roku. Ze strony Turków cypryjskich sygnował je Fazıl Küçük, który został w wyborach powszechnych wybrany pierwszym wiceprezydentem²⁶. Piastował ten urząd do 18 lutego 1973 roku – wówczas zastąpił go Rauf Denktaş, który w swoich wspomnieniach opisuje przyjaźń, jaka łączyła go z Küçükem. Dr Fazıl Küçük miał stwierdzić, że przez te lata to Denktaş stał się silniejszy i bardziej popularny, dlatego to jemu przekazał urząd²⁷. Ciekawe jest, że w większości opracowań wspomina się jedynie o zmianie na stanowisku – nawet w pozycji opisującej postać Fazıla Küçüka informacja o jego ustąpieniu jest bardzo lakoniczna²⁸. Denktaş dodaje jedynie, że w późniejszych latach (1974–1980) Küçük poświęca się pracy na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego tureckiej części Cypru²⁹.

Niepodległość Cypru została proklamowana w nocy z 15 na 16 sierpnia 1960 roku³⁰. Zgodnie z rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ 20 września tego samego roku Republika Cypru została przyjęta w struktury tej organizacji³¹.

²³ D. Güven, 6–7 Eylül Olayları, *Radikal*, [online] <http://web.archive.org/web/2005-1104130033/http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=163380> [dostęp: 3.12.2017].

²⁴ P. Calvocoressi, *Polityka międzynarodowa 1945–2000*, Warszawa 2002, s. 380–381.

²⁵ P. Osiewicz, *Pokojowa regulacja kwestii cypryjskiej. Aspekty prawne i polityczne*, Toruń 2008, s. 93.

²⁶ Zgodnie z konstytucją Cypru z 1960 roku wiceprezydent miał być Turkiem cypryjskim, którego wybrać miała mniejszość turecka na Cyprze. Jego kadencja miała trwać 5 lat. Zob. *Constitute Cyprus 1960*, [online] https://www.constituteproject.org/constitution/Cyprus_2013?lang=en#1 [dostęp: 6.12.2017].

²⁷ R. Denktaş, *Rauf Denktaş*, Lefkoşa 1995, s. 59.

²⁸ H. Sadrazam, *Kıbrıs Türkünün Özgürlük Mücadelesi Lideri Dr Fazıl Küçük*, İstanbul 1996, s. 181.

²⁹ R. Denktaş, *Rauf Denktaş*, op. cit., s. 59.

³⁰ *House of Representatives. Historical Review*, [online] <http://www.parliament.cy/en/general-information/historical-review> [dostęp: 4.12.2017].

³¹ *United Nations Member State*, [online] <http://www.un.org/en/member-states> [dostęp: 4.12.2017].

Mimo politycznego kompromisu wielu mieszkańców wyspy było niezadowolonych. Nawet politycy wypowiadali się bądź to za ideą *enosis* (zjednoczenia z Grecją), bądź ze strony tureckiej za *taksim* (podziałem wyspy). Na wyspie działały również zbrojne bojówki: greccy radykałowie należeli do organizacji EOKA, zaś część Turków zgromadziła się wokół TMT (*Türk Mukavemet Teskilati*, Turecka Organizacja Ruchu Oporu). W drugiej połowie XX wieku Grecy stanowili około 80% mieszkańców, Turcy 18%, a pozostałe 2% stanowiły inne narodowości³².

Rozwój kariery politycznej Raula Denktasa na tle historii Cypru (do 1963 roku)

Rauf Denктаş, bohater walk o turecki Cypr i jeden z najdłużej urzędujących prezydentów na świecie, urodził się 27 stycznia 1924 roku w Baf (gr. Pafos). Miejscowość ta obecnie znajduje się w greckiej części wyspy. Już jako 2,5-letnie dziecko zamieszkał w Lefkoşy (gr. Nikozji)³³. Rok wcześniej stracił matkę, a jego wychowaniem zajęli się dziadkowie³⁴. Jako sześciolatek został przez swojego ojca, Raifa Mehmeda Beya, wysłany do szkoły w Stambule, gdzie uczyło się także jego rodzeństwo. Po kilku latach został przez ojca powtórnie sprowadzony na Cypr, gdzie ukończył Liceum Angielskie w Nikozji. Marzył o tym, by w przyszłości zostać dziennikarzem lub adwokatem. Już w tym okresie zaczął pisać do gazety „Halkın Sesi” (Głos Ludu), wydawanej przez Fazıla Küçüka³⁵. Sam Denктаş wspomina ten moment jako bardzo ważny w jego życiu. Czuł się samotny po śmierci ojca, jego bracia byli w Stambule, a on w osobie dra Küçüka znalazł przyjaciela i mentora³⁶. Publikował pod pseudonimem Akın Yılmaz, a tematy przez niego poruszane często dotyczyły dyskryminacji narodu tureckiego przez Brytyjczyków. W 1944 roku uzyskał stypendium i udał się na studia prawnicze do Wielkiej Brytanii. Trzy lata później ukończył prestiżowe Lincoln’s Inn i powrócił na Cypr³⁷. W 1948 roku rozpoczął pracę w Komisji ds. Turcji (Türk İşleri Komisyonu), która powstała w wyniku działań brytyjskiej administracji i miała chronić tureckich obywateli przed greckimi roszczeniami. Komisja składała się z sześciu osób i zakończyła prace 20 stycznia 1949 roku. Dwa lata później Denктаş został zastępcą prokuratora generalnego. Funkcję tę pełnił do 1958 roku³⁸.

³² E. Solsten, *Cyprus: a Country Study*, Washington D. C. 1993, s. 58.

³³ O. Koloğlu, *Rauf Denктаş. Bir liderin anatomisi*, „Popüler Tarih”, Mart 2003, s. 60.

³⁴ Y. Taşçı, *İngiliz Okulu’nda Öğrenim Görmüş Kıbrıslı Türk Değerler*, İstanbul 2010, s. 36.

³⁵ Dr. Fazıl Küçük-Özgeçmiş, [online] <http://www.halkinsesikibris.com/hayati/dr-fazil-kucuk-ozgecmis-h69110.html> [dostęp: 23.12.2017].

³⁶ R. Denктаş, *Rauf Denктаş*, op. cit., s. 20.

³⁷ *Biyografi – Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denктаş*, [online] <https://kktcb.org/tr/cumhurbaskanligi/cumhurbaskanlari/rauf-raif-denktas> [dostęp: 22.11.2017].

³⁸ E. Yalçın, *Kıbrıs’ta Türk Mukavemet Teşkilatı ve Rauf Denктаş*, „Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi”, Ankara 2016, No. 58, s. 296.

Rauf Denktaş, który od 1949 roku robił karierę adwokata (w tym samym roku poślubił Aydın Hanım), rozpoczął w latach pięćdziesiątych XX wieku karierę polityczną. Podczas spotkania brytyjsko-turecko-greckiego w Zurychu (luty 1959 roku) Denktaş wraz z Fazilem Küçükiem występowali w roli cypryjskich konsultantów tureckiego ministra spraw zagranicznych Fatina Zarlü³⁹.

TMT została założona 27 lipca 1957 roku przez Raufa Denktaşa i Burhana Nalbantoğlu⁴⁰. Kontynuowała ona działalność wcześniejszej organizacji Volkan i bazowała częściowo na jej strukturach⁴¹. TMT powstała jako oddolna inicjatywa i miała chronić Turków cypryjskich przed atakami ze strony Greków. Jej założyciele zdawali sobie jednak sprawę, że bez pomocy ze strony Republiki Turcji niewiele mogą zrobić, dlatego też 2 stycznia 1958 roku Küçük i Denktaş udali się do Ankary, aby spotkać się z Ministrem Spraw Zagranicznych Turcji Fatinem Rüştü Zorlu⁴². Turcja zgodziła się wesprzeć zbrojnie organizację pod warunkiem utrzymania w tajemnicy informacji o źródle tej pomocy. W tym okresie Rauf Denktaş działał również w rządowych strukturach Cypru. W 1960 roku został wybrany przewodniczącym Izby Turków cypryjskich. Jednym z problemów dzielących obie strony była ustawa budżetowa, która mimo kilkuletnich rozmów nie została zatwierdzona. Sytuacja w państwie była na tyle napięta, że nawet najmniejszy incydent mógł doprowadzać do wybuchu konfliktu. Wreszcie wymiana ognia między grupą Turków a patrolem policyjnym złożonym z Greków doprowadziła do zamieszek w Nikozji (23 grudnia 1963 roku). Okres walk został nazwany „Krwawym Bożym Narodzeniem” (tur. *Kanlı Noel*). Grecy początkowo odnosili sukcesy, ale dzięki interwencji dyplomatycznej rządu tureckiego musieli zaakceptować zawieszenie ognia (25 grudnia)⁴³. Jedną z konsekwencji starć była rezygnacja tureckich ministrów z funkcji rządowych.

Rauf Denktaş przywódcą cypryjskich Turków (przed proklamacją niepodległości Cypru Północnego)

Gdy sprawa Cypru w połowie lutego 1964 roku trafiła na wokandę Rady Bezpieczeństwa ONZ, jako przedstawiciel Turków cypryjskich występował Rauf Denktaş, który oskarżał Makariosa o obalenie rządu partnerskiego oraz prześladowanie ludności tureckiej, a także zapewniał, że wolą reprezentowanej przez niego

³⁹ B. Kasarcı, *Yavru Vatanın Babasını Rauf Denktaş'ı Anıyoruz*, [online] <http://www.itv-haber.com/yavru-vatanin-babasin-rauf-denktasi-aniyoruz.html> [dostęp: 3.12.2017].

⁴⁰ C. Dodd, *The History and Politics of the Cyprus Conflict*, London 2010, s. 39.

⁴¹ *Volkan* – jedna z grup samoobrony Turków cypryjskich (obok *9 Eylül Cephesi* i *Kara Çete*), prekursorzy późniejszej TMT. Ch. Ramm, *Turkish Cypriots, Turkish "Settlers" and (Trans) National Identities between Turkish Nationalism, Cypriotism and Europe*, Bochum 2009, s. 122.

⁴² *Rauf Denktaş*, [online] <https://www.kokturk.org/rauf-denktas.html> [dostęp: 6.12.2017].

⁴³ U. Keser, *Kıbrıs'ta 21 Aralık 1963 Kanlı Noel'i ve Kızılay*, „Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi” 2012, No. 12, s. 265.

społeczności jest przestrzeganie ustanowionych wcześniej mechanizmów prawnych⁴⁴. Przez następne trzy lata (1964–1967) Denktaş przebywał w Ankarze, ponieważ dostał zakaz wjazdu na wyspę od rządu Republiki Cypru. W tym okresie wyprawiał się jednak na Cypr potajemnie, aby brać udział w walkach z oddziałami Greków cypryjskich. Podczas jednej z takich podróży został zatrzymany i osadzony w więzieniu⁴⁵. Doprowadziło to do protestów zarówno na Cyprze, jak i w Turcji. Po interwencji ONZ Denktaş został ekstradytowany do Turcji z ponownym zakazem wstępu na Cypr, który został jednak zniesiony w 1968 roku⁴⁶. W tym samym roku 2 czerwca w Bejrucie rozpoczęły się rozmowy dwustronne między reprezentantem Greków – Glafkosem Kleridisem i Turków – Raufem Denktaşem⁴⁷. Strona turecka nie dawała za wygraną i nie ustępowała ze swojego stanowiska, iż należy przywrócić stan rzeczy zapisany w konstytucji z 1960 roku. W latach 1968–1974 Denktaş jako przedstawiciel Turków cypryjskich prowadził rozmowy z Kleridsem, przewodniczącym cypryjskiej Izby Reprezentantów⁴⁸.

W tym czasie napięcie narastało nie tylko na linii Ankara–Nikozja. Po objęciu władzy w Grecji przez juntę czarnych pułkowników pogorszyły się także relacje między Nikozją a Atenami. Prezydent Makarios był oskarżany przez rząd czarnych pułkowników o zdradę idei *enosis* oraz krytykowany za nawiązanie relacji dyplomatycznych z ZSRR i ChRL. Do Makariosa dotarły nawet informacje, przechwycone przez cypryjski wywiad, o planowanym przez grecką Gwardię Narodową zamachu stanu⁴⁹. Do puczu rzeczywiście doszło 15 lipca 1974 roku. Zamachowcy mieli za cel zamordowanie arcybiskupa Makariosa oraz przejęcie władzy na wyspie. Strona turecka wysłała okręty wojenne w stronę Cypru, jednocześnie naciskając na Wielką Brytanię, aby ta wyraziła zgodę na wspólną interwencję. Londyn nie wyraził na to zgody. 20 lipca wojska tureckie rozpoczęły desant powietrzny i morski.

Tego samego dnia o 5.00 rano Rauf Denktaş wydał oświadczenie w Radiu Bayrak, w którym zapewnił, że „tureckie siły lądujące na wyspie mają całkowite poparcie Turków cypryjskich i ich działanie wynika z traktatu z 1960 roku. Bohaterskie tureckie siły zbrojne walczą o niepodległość Cypru, integralność państwa oraz bezpieczeństwo tureckich obywateli”⁵⁰.

⁴⁴ H. I. Salih, *Cyprus: The Impact of Diverse Nationalisms on a State*, Alabama 1978, s. 36.

⁴⁵ R. Denktaş, *Rauf Denktaş'ın hatıraları: 1964–74*, Çağaloğlu, İstanbul 1996, s. 479.

⁴⁶ H. Erol, *Rauf Denktaş'ın Ankara'daki Zorunlu İkamet Yılları ve Faaliyetleri (1964–1968)*, „Tarih Okulu Dergisi” Sayı XXIII, İzmir, Eylül 2015, s. 405.

⁴⁷ A. Adamczyk, op. cit., s. 248.

⁴⁸ O. Koloğlu, op. cit., s. 65.

⁴⁹ B. Nitecka-Jagiełło, op. cit., s. 215.

⁵⁰ R. Denktaş, *Kıbrıs Elli Yılın Hikâyesi*, İstanbul 2008, s. 457–458 [cały tekst przemówienia radiowego Denktaşa].

Obywatele, którzy usłyszeli oświadczenie, wyszli na ulicę i czekali na sprzymierzone wojska, które pojawiły się na wyspie o 6.05⁵¹. Wojska tureckie rozpoczęły walkę z oddziałami Gwardii Narodowej. Turcy określili tę operację mianem *Barış Harekatı* (Operacja Pokojowa)⁵². ONZ wezwała strony konfliktu do zaprzestania walki zbrojnej oraz przedstawiciele Wielkiej Brytanii, Turcji oraz Grecji do jak najszybszego rozpoczęcia rozmów pokojowych. Doszło do nich w Genewie, a 30 lipca 1974 roku zostało ogłoszone zawieszenie broni⁵³. Dokument nie miał jednak większego znaczenia, na co wskazuje fakt, iż przywódcy puczu powołali już wtedy nowy rząd, na czele z prezydentem Nikosem Sampsonem. Wojska tureckie w obliczu fiaska rozmów z Genewy dotarły na Cypr, zatrzymując się na tak zwanej Linii Attyli (pod ich zwierzchnictwem znajdowało się wówczas 40% terytorium państwa). Dzięki zaangażowaniu sekretarza generalnego ONZ Weckmana Munoza przedstawiciele greckich i tureckich mieszkańców wyspy powrócili do rozmów. Greków reprezentował Glafkos Kleridis⁵⁴, zaś Turków Rauf Denktaş.

Negocjacje zostały zerwane przez przedstawiciela Turków cypryjskich 10 lutego 1975 roku, po tym, jak Grecy przedstawili propozycję podziału wyspy, według której Turcy mieliby zająć jedynie 19% jej powierzchni. Denktaş podkreślał jednak, że jego zamiarem nie było utworzenie odrębnego państwa, lecz wypracowanie takiego modelu, żeby powstało grecko-tureckie państwo federacyjne na Cyprze⁵⁵. Pomimo tego Turcja została ukarana za przyczynienie się do zerwania rozmów przez Kongres Stanów Zjednoczonych – nałożono na nią embarga na dostawy broni⁵⁶.

Przełomową datą w historii współczesnego Północnego Cypru był 13 lutego 1975 roku, kiedy proklamowana została Turecka Republika Federalna Cypru (tur. Kıbrıs Türk Federe Devleti)⁵⁷. Decyzja została podjęta w Ankarze i była zdecydowaną odpowiedzią na nałożone przez USA embargo. Rada Bezpieczeństwa ONZ po długich konsultacjach wydała 12 marca 1975 roku rezolucję (numer 367),

⁵¹ 40. *yilinda Kıbrıs Harekatı*, [online] <http://www.aljazeera.com.tr/haber/40-yilinda-kibris-harekatı> [dostęp: 20.11.2017].

⁵² E. J. Zürcher, *Turcja. Od sultanatu do współczesności*, Kraków 2013, s. 277.

⁵³ H. Eroğlu, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler*, "Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi" 2002, Vol. XVIII, No. 54, s. 758–759.

⁵⁴ Glafkos Kleridis został mianowany szefem państwa po tym, jak w wyniku niepopularności musiał odejść z tej funkcji Nikos Sampson. Kleridis zastrzegał jednak, że pełni tę funkcję do czasu powrotu na Cypr arcybiskupa Makariosa. Zob. R. D. McFadden, *Glafkos Clerides, Greek Cypriot Leader Who Sought Unification, Is Dead at 94*, [online] <http://www.nytimes.com/2013/11/16/world/europe/glafkos-clerides-greek-cypriot-leader-who-sought-unification-is-dead-at-94.html?pagewanted=all> [dostęp: 23.12.2017].

⁵⁵ Z. M. Nicatigil, *The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law*, Oxford 1990, s. 90.

⁵⁶ S. J. Shaw, E. K. Shaw, *Historia Imperium Osmańskiego i Republiki Tureckiej 1808–1975*, Warszawa 2012, s. 655.

⁵⁷ Ch. Ramm, op. cit., s. 160.

zgodnie z którą tureccy żołnierze mieli wycofać się z wyspy, a prezydentem całego kraju w dalszym ciągu był przedstawiciel Greków⁵⁸. Dokument był bardzo stonowany, ponieważ nikt nie chciał zaostriżyć konfliktu⁵⁹.

W tym okresie najważniejszą osobą w tureckim państwie cypryjskim był już Rauf Denктаş, który w 1976 roku został wybrany na prezydenta Federalnego Państwa Tureckiego Republiki Cypru⁶⁰. Niejednokrotnie starał się negocjować ze stroną grecką, jednakże różnice w oczekiwaniach były zbyt duże, aby udało się osiągnąć porozumienie. Amerykanie, którzy jeszcze niedawno szantażowali stronę turecką embargiem, teraz, mając ograniczony dostęp do swoich baz w Grecji i Turcji, starali się nie angażować i poprawić wzajemne relacje tych państw. Denктаş, broniąc swojego stanowiska, nie miał łatwego zadania, jako że już pod koniec 1976 roku prezydentem Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej został Jimmy Carter, którego jednym z haseł wyborczych było odzyskanie Cypru dla Greków⁶¹. Na szczęście dla Turków już po wyborach gabinet prezydenta znacznie złagodził politykę w stosunku do nich. Na początku stycznia 1977 roku Rauf Denктаş zaproponował Makariosowi wznowienie rozmów, a największym osiągnięciem przez niego sukcesem była zgoda strony greckiej na utworzenie dwustrefowego państwa federacyjnego, w zamian za co Turcy zgodzili się odstąpić część terytorium zajętego na północy. Jednak politycy nie mogli porozumieć się co do podziału kompetencji między rząd federalny a rządy lokalne. 3 września 1977 roku zmarł arcybiskup Makarios, a prezydentem Cypru został Spiros Kiprianu⁶². Zmiana prezydenta nie ułatwiła negocjacji. Żądania tureckie niewiele się zmieniły, tymczasem nowy cypryjski prezydent chciał stworzyć federację, a nie konfederację, oraz odzyskać od Turków więcej niż proponowane przez nich 3% powierzchni wyspy.

20 lipca 1978 roku Denктаş po raz kolejny zaproponował stronie greckiej wznowienie rozmów. W geście dobrej woli był gotów oddać miejscowość Warosia pod zarząd ONZ i umożliwić powrót tam ludności greckiej. Kiprianu odrzucił możliwość negocjacji. Organizacja Narodów Zjednoczonych za wszelką cenę chciała rozwiązać spór grecko-turecki, ale uczestniczący w rozmowach

⁵⁸ Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 367 (1975), S/RES/367 (1975), [online] http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/367 [dostęp: 23.12.2017]

⁵⁹ W rezolucji Rada Bezpieczeństwa ONZ potwierdziła, że jedyną prawowitą władzą na Cyprze jest rząd Makariosa oraz że nie uznaje ona Federalnego Państwa Tureckiego Republiki Cypru, ale jednocześnie nie nakłada żadnych sankcji ani na Turcję, ani na Turków cypryjskich.

⁶⁰ H. Erol, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci*, "Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi", Elazığ, 2015, No. 17, s. 307.

⁶¹ A. E. Çakır, *The United States and Turkey's Path to Europe: Hands across the Table*, New York 2016, s. 267.

⁶² H. Şamıyeva, *Sovyetler Birliği Dış Politikasında Kıbrıs Sorunu (1960–1991)*, [w:] *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu 11-13 Aralık 2014 / Gazimağusa Bildiriler*, ed. D. T. Çelik, Ankara 2016, s. 623.

przedstawiciele dwóch społeczności zamieszkujących Cypr nie potrafili w dalszym ciągu się porozumieć. ONZ zaproponowała powołanie siedmioosobowej komisji do spraw problemu cypryjskiego. Denktaş zagroził wtedy, że jeśli dojdzie do powstania takiej komisji, odpowiedzią strony tureckiej będzie proklamowanie niepodległego państwa tureckiego na Cyprze. Rozmowy były wznawiane w 1980 i 1981 roku, ale za każdym razem rozbijały się o problemy z lat poprzednich. Jak stwierdził Artur Adamczyk, w tym okresie dialog grecko-turecki na Cyprze przypominał raczej dwa niekończące się monologi⁶³. Duży wpływ na taki stan rzeczy miały zmiany, jakie zaszły w państwach sojusznicznych. W Turcji 10 września 1980 roku doszło do zamachu stanu, w wyniku którego na czele Rady Narodowej stanął Kenan Evren. Zagwarantował on, że armia turecka w dalszym ciągu będzie stać na straży szczęścia i dobrobytu Cypru, traktując go jako integralną część Turcji. Dwa lata później (lipiec 1982 roku) Denktaş przyznał osadnikom tureckim z Azji Mniejszej prawo własności do greckich nieruchomości opuszczonych po 1974 roku. Z kolei w Grecji, w wyniku przemian demokratycznych, do władzy doszli socjaliści, a nowo wybrany premier Andreas Papandreu podkreślał, że Grecy mają obowiązek wspierać Cypryjczyków. W późniejszych dniach rząd grecki postanowił zwiększyć znacznie swoją pomoc ekonomiczną i militarną dla rządu Kiprianu.

Rauf Denktaş, prezydent Kizey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

Przedstawiciele Greków cypryjskich po raz kolejny przedłożyli sprawę wyspy na forum Rady Bezpieczeństwa ONZ, prosząc społeczność międzynarodową o pomoc w rozwiązaniu problemu. Turcy cypryjscy, którzy nie zostali nawet zaproszeni na posiedzenie, stanowczo się temu sprzeciwiali. W odpowiedzi na działania Greków cypryjskich Denktaş zapowiedział przedstawienie Zgromadzeniu Ustawodawczemu Turków cypryjskich wniosku o proklamowanie niepodległego państwa. W następnych dniach został powołany Bank Centralny (16 maja 1983 roku) oraz ustanowiona nowa waluta – lira turecka (*türk liramı*)⁶⁴. Jednocześnie Denktaş deklarował, że powstrzyma cały proces, jeśli druga strona przystąpi do negocjacji na równych zasadach. Cypryjscy Grecy nie chcieli na to przystać, ponieważ uważali, że Turcy powinni być traktowani jako mniejszość narodowa na wyspie. Brak porozumienia doprowadził do proklamowania niepodległego Cypru Północnego 15 listopada 1983 roku. Fakt ten uznała jedynie Republika Turcji. Rezolucje Rady Bezpieczeństwa ONZ (541 i 550) stanowczo potępiły proklamowanie Tureckiej Republiki Cypru Północnego, wzywały do unieważnienia tej deklaracji oraz do nieuznawania nowego państwa przez kraje członkowskie ONZ⁶⁵. Nie był to jednakże koniec negocjacji grecko-tureckich. Problem cypryjski powracał w negocjacjach

⁶³ A. Adamczyk, op. cit., s. 310.

⁶⁴ *KKTC Merkez Bankası Tarihçe*, [online] <http://www.kktcmerkezbankasi.org/tr/node/476> [dostęp: 23.12.2017].

⁶⁵ M. Miltiadou, *Kwestia Cypryjska. Krótkie wprowadzenie*, brak miejsca publikacji 2011, s. 40.

międzynarodowych. 24 sierpnia 1988 roku kolejny raz doszło do spotkania liderów – rozmowy Raufa Denкташа z Yorgonem Vassiliusem śledziły światowe media, Ministerstwo Informacji Republiki Turcji wydało nawet zebrane informacje prasowe z tego okresu⁶⁶. Rozmowy po raz kolejny nie przyniosły skutków, ponieważ strona grecka odrzucała warunki tureckie dotyczące ich niezależności. Denкташ dążył do federacji, był gotowy do negocjacji i podejmował je niejednokrotnie, ale warunek o terytorium tureckim na wyspie pozostawał niezmienny. Grecy, zdając sobie sprawę ze swojej uprzywilejowanej sytuacji, nie chcieli iść na żadne ustępstwa w tym temacie. W tym okresie Republika Cypru Północnego borykała się z wieloma problemami wewnętrznymi. Kraj był uznawany jedynie przez Republikę Turcji, nie miał przedstawicielstwa w żadnym organie międzynarodowym, a mieszkańcy wyspy posiadali tureckie dokumenty, ponieważ inne nie były uznawane na arenie międzynarodowej. Gospodarka była w bardzo dużym stopniu uzależniona od pomocy Ankarę. W późniejszym okresie doszedł kolejny punkt zapalny, jakim było przyjęcie Cypru do Unii Europejskiej oraz blokowanie rozmów o członkostwie z Turcją. We wspomnieniach Denкташа widać wyraźny zwrot dotyczący przełomu lat dziewięćdziesiątych XX wieku i początku XXI wieku. Nie jest on już wtedy skory to prowadzenia negocjacji z Nikozją, wręcz oskarża sąsiadów o blokowanie negocjacji akcesyjnych, działanie na szkodę Cypru tureckiego i brak dobrej woli względem połączenia się dwóch części wyspy⁶⁷.

Rauf Denкташ był czterokrotnie wybierany na prezydenta tureckiej części Cypru: w 1985, 1990, 1995 i 2000 roku. W okresie swojej prezydentury niejednokrotnie musiał negocjować z cypryjskimi Grekami, zwłaszcza w czasie rozmów akcesyjnych Cypru z organami Unii Europejskiej. Po fiasku rozmów w 1989 roku, rok później zostały one wznowione, a w 1991 roku uzgodnione punkty widzenia trafiły na wokandę ONZ, ale niechęć stron po raz kolejny uniemożliwiła wypracowanie rozwiązania. W 1993 roku wybory prezydenckie na Cyprze wygrał Glafkos Klerides, pokonując ubiegającego się o reelekcję Yorga Vassiliusa. Postanowił wtedy przenieść akcenty w polityce zagranicznej i odsunąć negocjacje z Denкташем na rzecz rozmów akcesyjnych z UE. W styczniu 1995 roku Rauf Denкташ zaprosił stronę grecką do rozmów nad 14-punktowym porozumieniem, ta jednak odmówiła, dając pierwszeństwo kwestiom negocjacyjnym z UE⁶⁸. Turcja zareagowała na to oburzeniem, co doprowadziło do wzrostu napięcia w okresie 1996–1997. W 1997 roku strona Grecka zwróciła się z propozycją negocjacji zjednoczeniowych. Było to spowodowane postawieniem takiego warunku przez Unię Europejską. Denкташ przystąpił do kolejnych negocjacji, spotkał się z Kleridesem w Nowym Jorku, jednak oboje w dalszym ciągu stali na niezmiennych stanowiskach dotyczących

⁶⁶ T. C. Başkanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, *Dış Basında Denкташ-Vassiliu Görüşmesi*, Ankara 1988.

⁶⁷ F. Veziroğlu, *Denкташ ve Kıbrıs'ta son tango*, Ankara 2007, s. 31.

⁶⁸ Ö. İşyar, *Karşılaştırmalı dış politikalar: yöntemler-modeller-örnekler ve karşılaştırmalı Türk dış politikası*, Bursa, Ekim 2009, s. 812.

warunków zjednoczeniowych. Kolejne spotkania odbyły się w latach 2001 i 2002 – dotyczyły one przebiegu „zielonej linii”. Ponowne zaostrzenie relacji wiązało się ze wstąpieniem Cypru do Unii Europejskiej i blokowaniem tureckich rozmów akcesyjnych. W referendum przeprowadzonym w 2004 roku 64,91% Turków cypryjskich zaakceptowało ugodę wynegocjowaną pod egidą Sekretarza Generalnego ONZ Kofiego Annana, odrzuciła ją jednak większość Greków⁶⁹. 24 kwietnia 2005 roku urząd prezydenta przeszedł w ręce następcy Denкташа, Ahmeta Ali Talata⁷⁰.

Prywatnie Rauf Denкташ miał z żoną Aydın szóstkę dzieci. Jeden z jego synów, Serdar, tak jak ojciec zaangażował się w politykę i w 2016 roku objął stanowisko wicepremiera i ministra finansów⁷¹. Rauf Denкташ zmarł 13 stycznia 2012 roku, w wieku 88 lat, w wyniku niewydolności wielonarządowej. Został pochowany w parku Republiki w Lefkoşy. Żałobę narodową po jego śmierci ogłoszono w Republice Turcji oraz w Tureckiej Republice Cypru Północnego. Pierwszy prezydent Cypru Północnego był nie tylko zręcznym i wytrwałym politykiem walczącym o przyszłość swojego narodu, ale również płodnym pisarzem. Napisał między innymi ośmiotomowe wspomnienia z okresu 1964–1974. Jest również autorem książek dla młodzieży, w których znajdują się odpowiedzi na różne pytania dotyczące historii Cypru, sytuacji politycznej, a także życia codziennego, na przykład co Allah myśli o plotkowaniu oraz czy alkohol jest haram (zakazany)⁷². Pokazuje to doskonale rolę, jaką Rauf Denкташ chciał pełnić. Nie miał on być jedynie politykiem, ale ojcem narodu, cypryjskim Mustafą Kemalem.

Podsumowanie

Raufa Denкташа bez wątpienia należy uznać za głównego budowniczego Tureckiej Republiki Cypru Północnego. Brał udział w licznych turach rozmów z Głafkosem Kleridesem, przewodniczącym cypryjskiej Izby Reprezentantów i późniejszym prezydentem, które po 1975 roku miały przynieść rozwiązanie sytuacji na Cyprze. Opowiadał się za ustrojem federacyjnym, nie chcąc rozlewu krwi, ale jednocześnie nie zgadzał się na oddanie państwa pod dominację Grecji. Dzięki jego konsekwentnej postawie udało się sprowadzić na stronę północną wszystkich tureckich mieszkańców Cypru, którzy nie zdążyli się tam przenieść przed podziałem wyspy. Jednocześnie nie można nie zauważyć, że elastyczność w negocjacjach między Cypryjczykami greckiego i tureckiego pochodzenia zależała w dużym stopniu od układania się relacji na linii Ankara–Ateny.

⁶⁹ J. Asmussen, *Cyprus After the Failure of the Annan Plan*, European Centre for Minority Issues Brief, No. 11/2004, Flensburg 2004, s. 3.

⁷⁰ P. Osiewicz, *Kwestia cypryjska: przebieg i konsekwencje rokowań w latach 2008–2012*, „Rocznik Integracji Europejskiej” Poznań 2012, nr 6, s. 176.

⁷¹ *Genç Denкташ başkan seçildi*, [online] <http://www.kibrisgazetesi.com/kibris/genctenktas-baskan-sechildi/7282> [dostęp: 23.12.2017].

⁷² R. Denкташ, *Gençlerle Sohbet*, Lefkoşa 1990, s. 40–45.

Pozycji negocjacyjnej przywódcy Turków cypryjskich nie poprawiał fakt, że to rząd Greków cypryjskich był uznawany za jedyną władzę na forum międzynarodowym, a Grecy stanowili większość mieszkańców wyspy. Republikę Północnego Cypru Tureckiego uznała jedynie Republika Turcji i to Ankara zawsze wspierała ten bratni ze swojego punktu widzenia kraj. W tych dwóch tureckich państwach Rauf Denктаş uznawany jest w dalszym ciągu za bohatera.

Warto zwrócić również uwagę na różnicę w postrzeganiu sprawy cypryjskiej przez Greków i Turków. Pierwsi, stanowiąc zdecydowaną większość mieszkańców na wyspie, uważali, że daje im to prawo rządzenia całą wyspą, a oderwaną część północną uważali za coś bezprawnego. Rauf Denктаş postrzegany jest jako samozwańczy przywódca, który utrudniał porozumienie. Turcy zaś uważają Raufa za bohatera. Z ich perspektywy bronią jedynie swoich interesów, bo pierwotnie nie chcieli podzielić wyspy, a jedynie doprowadzić do ogłoszenia federacji. Interwencja turecka była ochroną przed próbami połączenia Cypru z Grecją. Przedstawione optyki bardzo się różnią, ale żeby móc spojrzeć na sprawę wyspy Afrodyty obiektywnie, należy znać pespektywę każdej ze stron.

RAUF DENKТАŞ – A LONG-TERM LEADER OF THE NORTHERN CYPRUS STATE AGAINST THE BACKGROUND OF THE CYPRIAN HISTORY AFTER THE SECOND WORLD WAR

ABSTRACT

Turkish Republic of Northern Cyprus (turkish Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti) is recognised only by Turkey. Lefkoşa (Nicosia) was divided into Greek and Turkish Cypriot quarters with the Green Line. Rauf Denктаş occupied position the President of the Turkish Republic of Northern Cyprus between 1983 and 2005. He was very important figure for Turkish Cypriot because he courted about the Turkish part of the island. The perception of Denктаş by the Greek and Turkish sides was and is very divergent. In order to better understand the history of the Turkish Republic of Northern Cyprus, it is worth remembering the figure of this important character. In this text, I deliberately present the Turkish perception of Rauf Denктаş and history of Turkish Cyprus.

KEYWORDS

Rauf Denктаş, Cyprus, Turkish Republic of Northern Cyprus

BIBLIOGRAFIA

BIBLIOGRAFIA PRZEDMIOTOWA

1. Adamczyk A., *Cypr. Dzieje polityczne*, Warszawa 2002.
2. Asmussen J., *Cyprus After the Failure of the Annan Plan*, European Centre for Minority Issues Brief, No. 11/2004, Flensburg 2004.
3. Bonarek J., Czekalski T., Sprawki S., Turlej S., *Historia Grecji*, Kraków 2005.

4. Çakır A. E., *The United States and Turkey's Path to Europe: Hands across the Table*, New York 2016.
5. Calvocoressi P., *Polityka międzynarodowa 1945–2000*, Warszawa 2002.
6. Denktaş R., *Gençlerle Sohbet*, Lefkoşa 1990.
7. Denktaş R., *Kıbrıs Elli Yılın Hikâyesi*, İstanbul 2008, s. 457–458.
8. Denktaş R., *Rauf Denktaş*, Lefkoşa 1995.
9. Denktaş R., *Rauf Denktaş'ın hatıraları: 1964–74*, Çağaloğlu, İstanbul 1996.
10. Denktaş R., *Rum-Yunan ikilisi: İstenmeyen Cumhuriyet'ten Nereye*, Lefkoşa 1996.
11. Dodd C., *The History and Politics of the Cyprus Conflict*, London 2010.
12. Dubin M., *Cypr*, Bielsko-Biała 2000.
13. Eroğlu H., *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini Yaratan Tarihi Süreç ve Son Gelişmeler*, "Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi" 2002, Vol. XVIII, No. 54.
14. Erol H., *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci*, "Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi", Elazığ, 2015, No. 17.
15. Erol H., *Rauf Denktaş'ın Ankara'daki Zorunlu İkamet Yılları ve Faaliyetleri (1964–1968)*, "Tarih Okulu Dergisi" Sayı XXIII, İzmir, Eylül 2015.
16. İşyar Ö., *Karşılaştırmalı dış politikalar: yöntemler-modeller-örnekler ve karşılaştırmalı Türk dış politikası*, Bursa, Ekim 2009.
17. Keser U., *Kıbrıs'ta 21 Aralık 1963 Kanlı Noel'i ve Kızılay*, "Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi" 2012, No. 12.
18. Koloğlu O., *Rauf Denktaş. Bir liderin anatomisi*, "Popüler Tarih", Mart 2003.
19. Mallinson W., *Cyprus: A Modern History*, New York 2005.
20. Miltiadou M., *Kwestia Cyprijska. Krótkie wprowadzenie*, brak miejsca publikacji 2011.
21. *Najnowsza historia świata 1945–1995*, t. 1, red. A. Patek, J. Rydel, J. J. Węc, Kraków 1997.
22. Nicatigil Z. M., *The Cyprus Question and the Turkish Position in International Law*, Oxford 1990.
23. Nitecka-Jagiełło B., *Cypr. Anatomia konfliktu*, Warszawa 1975.
24. Orr C., *Cyprus under British Rule*, London 1972.
25. Osiewicz P., *Kwestia cyprijska: przebieg i konsekwencje rokowań w latach 2008–2012*, „Rocznik Integracji Europejskiej” Poznań 2012, nr 6.
26. Osiewicz P., *Pokojowa regulacja kwestii cyprijskiej. Aspekty prawne i polityczne*, Toruń 2008.
27. Patek A., *Brytyjskie obozy na Cyprze dla deportowanych imigrantów żydowskich (1946–1949)*, „Portolana. Studia Mediterranea”, red. D. Quirini-Popławska, Kraków 2004.
28. Ramm Ch., *Turkish Cypriots, Turkish "Settlers" and (Trans)National Identities between Turkish Nationalism, Cypriotism and Europe*, Bochum 2009.
29. Sadrazam H., *Kıbrıs Türkünün Özgürlük Mücadelesi Lideri Dr Fazıl Küçük*, İstanbul 1996.
30. Salih H. I., *Cyprus: The Impact of Diverse Nationalisms on a State*, Alabama 1978.
31. Şamıyeva H., *Sovyetler Birliği Dış Politikasında Kıbrıs Sorunu (1960–1991)*, [w:] *Uluslararası Boyutlarıyla Kıbrıs Meselesi ve Geleceği Uluslararası Sempozyumu 11-13 Aralık 2014 / Gazimağusa Bildiriler*, ed. D. T. Çelik, Ankara 2016.
32. Shaw S. J., Shaw E. K., *Historia Imperium Osmańskiego i Republiki Tureckiej 1808–1975*, Warszawa 2012.
33. Shaw S. J., *Historia Imperium Osmańskiego i Republiki Tureckiej 1280–1808*, Warszawa 2012.
34. Solsten E., *Cyprus: a Country Study*, Washington D. C. 1993.
35. *T. C. Başkanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Dış Basında Denktaş-Vassiliu Görüşmesi*, Ankara 1988.

36. Taşçı Y., *İngiliz Okulu'nda Öğrenim Görmüş Kıbrıslı Türk Değerler*, İstanbul 2010.
37. *Treaty of Peace with Turkey, and Other Instruments Signed at Lausanne on July 24, 1923: Together with Agreements between Greece and Turkey Signed on January 30, 1923, and Subsidiary Documents Forming Part of the Turkish Peace Settlement*, London 1923.
38. Uggeri G., *Turcja śladami św. Pawła. Przewodnik*, Kielce 2015.
39. Veziroğlu F., *Denktas ve Kıbrıs'ta son tango*, Ankara 2007.
40. Wituch T., *Tureckie przemiiany. Dzieje Turcji 1878–1923*, Warszawa 1980.
41. Yalçın E., *Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilatı ve Rauf Denktas*, "Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi", Ankara 2016, No. 58.
42. Zürcher E. J., *Turcja. Od słutanatu do współczesności*, Kraków 2013.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

1. *40. yılında Kıbrıs Harekâtı*, [online] <http://www.aljazeera.com.tr/haber/40-yilinda-kibris-harekati> [dostęp: 20.11.2017].
2. *Biyografi – Kurucu Cumhurbaşkanı Rauf Raif Denktas*, [online] <https://kktcb.org/tr/cumhurbaskanligi/cumhurbaskanlari/rauf-raif-denktas> [dostęp: 22.11.2017].
3. *Constitute Cyprus 1960*, [online] https://www.constituteproject.org/constitution/Cyprus_2013?lang=en#1 [dostęp: 6.12.2017].
4. *Dr. Fazıl Küçük-Özgeçmiş*, [online] <http://www.halkinsesikibris.com/hayati/dr-fazil-kucuk-ozgecmis-h691110.html> [dostęp: 23.12.2017].
5. *Genç Denktas başkan seçildi*, [online] <http://www.kibrisgazetesi.com/kibris/genc-denktas-baskan-secildi/7282> [dostęp: 23.12.2017].
6. Güven D., *6–7 Eylül Olayları, Radikal*, [online] <http://web.archive.org/web/20051104130033/http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=163380> [dostęp: 3.12.2017].
7. *House of Representatives. Historical Review*, [online] <http://www.parliament.cy/en/general-information/historical-review> [dostęp: 4.12.2017].
8. *İnönü Vakfı*, [online] <http://www.ismetinonu.org.tr/index.php/ismet-inonu> [dostęp: 23.12.2017].
9. Kasarcı B., *Yavru Vatanın Babasını Rauf Denktas'ı Anıyoruz*, [online] <http://www.itvhaber.com/yavru-vatanin-babasini-rauf-denktasi-aniyoruz.html> [dostęp: 3.12.2017].
10. *KKTC Merkez Bankası Tarihçe*, [online] <http://www.kktcmerkezbankasi.org/tr/node/476> [dostęp: 23.12.2017].
11. McFadden R. D., *Glafkos Clerides, Greek Cypriot Leader Who Sought Unification, Is Dead at 94*, [online] <http://www.nytimes.com/2013/11/16/world/europe/glafkos-clerides-greek-cypriot-leader-who-sought-unification-is-dead-at-94.html?pagewanted=all> [dostęp: 23.12.2017].
12. *Memorial Planned for British Armed Forces Killed in Cyprus Campaign*, [online] <https://www.raf.mod.uk/news/archive.cfm?storyid=32D6ADED-1143-EC82-2EC9C70-18A67485C> [dostęp: 24.11.2017].
13. *Rauf Denktas*, [online] <https://www.kokturk.org/rauf-denktas.html> [dostęp: 6.12.2017].
14. *Rezolucja Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 367 (1975), S/RES/367 (1975)*, [online] http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/367 [dostęp: 23.12.2017].
15. *Sedat Simavi ve Hürriyet'in Kıbrıs'a büyük katkısı!*, [online] <http://www.medyafaresi.com/haber/hangi-diziler-nerede-cekiliyor-iste-dizilerin-acik-adresleri/39288> [dostęp: 12.11.2017].
16. *United Nations Member State*, [online] <http://www.un.org/en/member-states> [dostęp: 4.12.2017].